

Crna Gora: neriješena restitucija, crne rupe privatizacije

IZVJEŠTAJ SAD O LJUDSKIM PRAVIMA U CRNOJ GORI, April 2016 - Povraćaj imovine:

"Veliki broj zahtjeva za povraćaj privatne i vjerske imovine oduzete tokom komunističkog doba ostali su neriješeni."

NACIONALNI IZVJEŠTAJ EU O CRNOJ GORI, Oktobar 2016 - Vlasnička prava:

"Proces restitucije imovine oduzete u prošlosti je glavni izazov u oblasti imovinskih prava. Postupci su komplikovani, odlučivanje je sporo...."

Proces restitucije nacionalizovane imovine u Crnoj Gori počeo je sa Zakonom o restituciji 2004. godine, a zatim je revidiran 2007. godine. Međutim, stvaranje posebnih zakona koje sprovode komisije strogo kontrolisane od strane Ministarstva finansija nikada nije dovelo do prave restitucije niti procesa kompenzacije građanima lišenih svoje imovine u vrijeme komunizma. U stvari, posle trinaest godina od donošenja Zakona o restituciji, rezultati su potpuno neadekvatni ako ne smiješni: restitucija je predstava koja se izvodi pred Evropskom komisijom, Stejt departmentom i drugim diplomatijama. Crnogorska vlada se vjerovatno nada da će, kako vreme sahranjuje istoriju i ljude, obaveze za restituciju takođe prestati da važe.

Evropska komisija je ohrabrila Crnu Goru da usvoji Zakon o restituciji kako bi ispeglala imovinske zločine komunizma. Ali, dok je u zapadnoj kulturi poštovanje imovinskih prava duboko ukorijenjeno tako da u slučaju otudjenja imovine ratnim ili političkim aktima postoji obaveza da se vrati imovina ili da se ista nadoknadi - kao što se desilo sa imovinom ukradenom od strane nacista - nažalost, ovaj građanski osjećaj često nije tako jak u Crnoj Gori, gdje restitucija ostaje neriješena iz razloga koji će se ovdje navjesti. U ovoj zemlji restitucija je uspješno izvedena za samo nekoliko privilegovanih ljudi bliskim centralnoj vlasti. Opstrukcija je daleko rasprostranjenija od restitucije jer povraćaj imovine nije u DNK vlade koja je sklonija da je oduzme. Nedavno je neko to nazvao "kleptokratijom crnogorskog sistema". U stvari, restitucija se doživljava kao nezgodni teret naslijeđen iz prošlosti, čitava administracija nema nikakav osjećaj istorijske odgovornosti ili svijesti o zločinima počinjenim nad imovinom ljudi.

Dakle, volja da se vrati ili nadoknadi imovina jednostavno ne postoji. U stvari, sve aktivnosti šaltera postavljenog od strane Ministarstva finansija sa svojim komplikovanim sistemom prvostepenih i drugostepenih komisija, poprečnih provjera od strane Zaštitnika državne imovine i Fonda za obeštećenje, su dizajnirane kako bi se izbegao, odložio ili poništio mehanizam restitucije. A u srećnom slučaju da se donese drugostepena odluka restitucije u korist nekoga, ova se jednostavno ne sprovodi. Tako da je na djelu pasivna politika bez kraja.

U crnogorskoj administraciji preovladava volja održaja - to jest da se održi pravo na posjedovanje imovine drugih - od volje da se ista vrati, nakon ukorijenjenog uvjerenja da ono što je zaplenjeno prije šezdesetak godina sada pripada po pravu državi ili opštini u kojoj se imovina nalazi. Paradoksalno je da se pred legitimnim zahtjevom za restituciju država osjeća prevarenom i u tom slučaju, umesto vraćanja imovine bivšim vlasnicima, Vlada ili opština žuri da privatizuje imovinu zadržavajući sve prihode za sebe. Suvišno je reći da je privatizacija učinila restituciju složenijom i težom.

Zaštitnik državne imovine, neobičan lik u Ministarstvu finansija, koji se po zakonu opire povraćaju imovine je bukvalno neaktivan kada se ista imovina privatizuje. Dakle, država prodaje imovinu koju potražuju bivši vlasnici, unovči veliku količinu sredstava i ne dijeli ih sa potražiocima, a to ne predstavlja ni skandal. U odsustvu građanske svijesti unutar vlade koja se ne pridržava zakona, ne treba se čuditi što je restitucija neuspješna.

Štaviše, nedostatak moralne obaveze porodilo je uverenje da je moguće nastaviti privatizaciju, vršiti eksproprijaciju ili konfiskovati imovinu drugih, ako je potrebno i uz pomoć posebnih ad hoc zakona. Država sebe smatra suverenim gazdom. Fenomen kleptokratije se ovdje iskazuje kroz zločestu prodaju imovine drugih. To ilustruje kako je nejak koncept vlasništva u ovoj zemlji.

Pitanje restitucije i privatizacije je aktuelno jer pokazuje koliko je privatna svojina u opasnosti dok istovremeno predstavlja značajan prihod za državu. Ali moramo postaviti i pitanje: gdje i kome idu privatizacioni prihodi u Crnoj Gori? To pitanje postavljamo Vrhovnom državnom tužiocu Crne Gore i Premijeru, koji takođe ima funkciju predsjednika Savjeta za privatizaciju.

Pogledajmo neke slučajeve privatizacije bivše imovine familije Zuber-Gregović:

- Zgrada Sutjeska, gde je rođena Anastasija Gregović Zuber, na pjeni od mora u Petrovcu prodana Nikoli Rajkoviću za € 740,000 u februaru 2006. Trenutno je na ovom mestu izgrađen hotel sa 5 zvezdica sa restoranom i terasom.

- Kastelo / Lazaret Petrovac, prvobitno u vlasništvu špeditera Zetska plovidba, prodat je 2004. godine ruskom državljaninu za neodređeni iznos, trenutno funkcioniše kao noćni klub.

- Villa Kamelija u Kotoru, koju je 1933. podigao Lale Zuber kao sjedište špeditera Zetska plovidba, privatizovana je 2008 godine za € 1,8 miliona od strane kompanije povezane sa Darkom Šarićem. Sada je sastavni dio Kamelija Shopping Centra Kotor.

- Zemljište u Škaljarima-Kotor, površine 24.000 kvadratnih metara, u vlasništvu brodarske kompanije Zetska plovidba, uključujući i staru zgradu Jugooceanije, prodana je kompaniji povezanoj sa Veskom Barovićem 2005. godine za € 5.000.000. Na toj lokaciji se sada planira izgradnja marine.

- Zemljište u Slovenskoj Plaži - Budva, površine 14.800 kvadratnih metara u vlasništvu brodarske kompanije Zetska plovidba, privatizovano je za € 1.000 po kvadratu. Od privatizacionih prihoda Ministarstvo finansija je moglo da isplati restitucioni dug familiji Zuber Gregović, da je to željelo. Koliko je nama poznato, nijedan projekat socijalne pomoći ni humanitarni program nije imao koristi od privatizacionih prihoda, tako da identitet korisnika privatizacije ostaje misterija. U Crnoj Gori postoje stotine slučajeva kao što je naš, sa jednim izuzetkom da je bivša imovina familije Zuber-Gregović znatno uvećala BDP zemlje kroz privatizaciju.

Privatizacija se nastavlja a restitucija je blokirana; ne postoji nezavisno ili spoljno tijelo koje nadzire ponašanje crnogorske vlade i provjerava moguće pronevjere ili finansijske malverzacije u privatizaciji. Stvar je svakako u nadležnosti Visokog državnog tužioca i Premijera, koji bi trebalo da istraže i preuzmu odgovornost za nestajanje sredstava u crnim rupama privatizacije i za zanemarivanje vladavine prava.

Ove činjenice su u suprotnosti sa principima zakonitosti i poštovanja ljudskih prava neophodnih za pristup Crne Gore u NATO i Evropsku uniju, principima koji nedvosmisleno određuju moralni ugled jedne zemlje.

Ambra Declich Grandi

www.zuber-gregovic.me